

Statutul belicos al criticului

Imaginați-vă în America, apropo de filmele Hollywood-ului sau de producțiile de pe Broadway, un nonsens atât de mare ca o dispută serioasă despre dreptul de semnătură al regizorilor, decurgând doar din faptul că au sau nu diplomă de regizor. Imaginați-vă, dacă puteți, aceeași dispută — nu despre competență, ci despre diploma de regizor! — referitoare la semnatarii montajelor din teatrul sovietic, inclusiv de la Moscova și Leningrad! Transmutați-o — cu bunăvoință — la istoria, mai restrinsă, a teatrului românesc! Sau, dacă vă e mai ușor, încercați să vă imaginați cinematografia italiană, și apoi întreaga istorie a cinematografilor mondiale, omițându-i pe toți regizorii fără diplomă, măcar de la Chaplin la Fellini.

Sigur că ar fi o absurditate, și că năvăliri în lume nimeni nu mai are timp de fleacuri! Și totuși, iată că mai putem fi, încă o dată, protochronici, măcar prin coeficientul de retardare al unor astfel de dispute teoretice. Căci numai la noi o asemenea „dispută” — de neconceput, pe întregul mapamond, cită vreme, cu sau fără diplomă, actorii, regizorii, scriitorii, ba chiar și timpplarii, zugravii, tapițerii, dulgherii, pînă și diplomații se împart în buni și proști — putea să „prindă”, găsindu-și destul de repede „opozanții”, pătrunși de responsabilitatea profundă ce le revine în a-și spune decisi și mai ales „curajoși” cuvîntul, în sfîrșit, într-o „cesiune arzătoare la ordinea zilei”! Care e totuși explicația că o asemenea falsă problemă poate trece în clipa de față drept una de fond? Că, pornindu-se de la o stare de lucruri — din păcate — reală, dar pasageră, se poate ajunge la o generalizare teoretică atât de cronată?

Vor fi existind, cu siguranță, explicații multiple. Una dintre ele o constituie însă, în orice caz, vizibilul efort al unor critici de a-și asigura, în orice context, un statut belicos. Cînd uită că datorită și menirea lor nu este aceea de a bagateliza și respinge orice alt punct de vedere, ci de a susține prin temeinicia argumentelor proprii valorile teatrale autentice, cînd uită că numai pe acestea trebuie să le apere, nu să justifice cu orice preț maculările scenice lipsite de orice justificare, indiferent de teatrul care le-ar produce, și cînd, pe deasupra, se mai și erijează în îndrîjiți apărători ai unor cauze mai mult sau mai puțin inventate, care ar avea nevoie tocmai de intransigența punctului lor de

vedere, criticii respectivi nu fac decît să-și dezamăgească profund cititorii, care constată, cu anădăciune și tristețe, că un reper spiritual e pe cale de dispariție.

Să se reducă oare toate problemele actuale ale teatrului românesc la faptul că, în afara regizorilor cu diplomă, sînt și oțiva actori, și ei, cu diplomă, care semnează regula unor spectacole? Cum poate oare criticul să respingă teoretic, de plano, tentativele unor actori de a face regie, cită vreme chiar exercițiul critic curent are sarcina de a descuraja încercările neconcludente în domeniu, validîndu-le, în schimb, pe cele izbutite sau măcar promițătoare? E oare critica mai blindă — sau ar fi datoare să fie — cu eșecurile celor cu diplomă, decît cu eșecurile celor care n-o posedă? Sau, dimpotrivă, dacă ar putea fi vorba de o anumită îngăduință și de înțelegerea nesiguranței primilor pași, ele ar trebui să se manifeste de abia în sens contrar? Și n-ar fi drept să ne întrebăm, la urma urmei, de cită cecitate dă dovadă un critic care, în loc să apere valoarea (cu sau fără diplomă) și să descurajeze non-valoră (cu sau fără diplomă), operează dintr-un condei substituirea valorii cu patalama care, chipurile, ar garanta-o?

Mutatis mutandis, ce ne-am face oare dacă n-am „accepta” în cîmpul criticii teatrale — de la cel mai autorizat și venerabil reprezentant al ei pînă la cel mai vehement contestat începător — decît absolvenții cu diplomă ai defunctei facultăți de teatrologie? Profesorii ei n-o putuseră absolvi, iar studenții și absolvenții ei, mai ales din generația tînără, sînt din ce în ce mai greu de găsit printre semnăturile valide ale corpului critic. Nu e o acuză, ci o constatare. Iar dacă vom conveni că nu diploma îl face pe critic, oare ne va fi chiar atât de greu să admitem că și în cazul regiei (profesiune prin excelență creatoare!) nu diploma e cea care îl „face”, în primul rînd, pe regizor?

Că toate acestea tin de domeniul existenței e adevărat. Dar, dincolo de meritele-i incontestabile, sau tocmai datorită lor, cine îl poate opri pe critic, atunci cînd obișnuința i-a devenit o a doua natură, să emită, înfaillibil, sensuri și contrasensuri ale vieții teatrale și ale cursului critic, trimițînd astfel la odihnă orice alteritate a punctelor de vedere, și chiar să inventeze, din cînd în cînd, cite o dispută teoretică de tot hazul, menită măcar să ne aducă aminte că n-a renunțat la autoritatea „absolută” a statutului său belicos?

Victor PARHON